

ali i seljačku bunu, odnosno ustanak, revoluciju sirotinje, embrio građanske revolucije, itd. Uz šira obrazloženja, Gabelić borbu o kojoj je riječ definira kao pučki ustanak koji je prerastao u građanski rat s izraženim elementima ranograđanske revolucije. Tu svoju tezu autor dokazuje u narednom, trećem poglavlju, analizom ciljeva ustanka izraženih u pučkim zahtjevima. Ovdje je važno istaknuti da je starija historiografija znala samo za pučke zahtjeve iz 1510, a novija historiografija i za one iz 1511., dok Gabelić izlazi i s otkrićima pučkih zahtjeva iz 1512. i 1514. godine. Prema tome, ovo poglavlje predstavlja daleko najpotpuniji pregled ciljeva pučkog ustanka u našoj historiografiji. U četvrtom poglavlju trećeg dijela knjige analiziraju se evropski renesansni tokovi u koje spada i hvarski renesansni krug (Priborjević, Lucić, Hektorović, Benetović, drevno hvarsko kazalište, javno i stambeno graditeljstvo itd), čije materijalne i duhovne karakteristike predstavljaju realnu osnovu za onakve odlike ustanka kakve su prezentirane u prethodna dva poglavlja.

U četvrtom dijelu knjige, koji ima tri poglavlja, analizira se odnos ustanka hvarskih pučana i pučkog bunta Dalmacije, odnos Venecije prema pučkom ustanku i utjecaj konstelacije sila na Mediteranu na taj isti ustanak.

Peti dio knjige ima dva poglavlja čiji su naslovi: »Matij Ivanić« i »Tradicija ustanka«. Prvo poglavlje ovoga dijela najpotpuniji je prikaz rodoslovlja porodice Ivanić — od djeda pučkog vođe do devetog koljena, kada krajem XVIII. st. loza Ivanić izumire na otoku Hvaru. Naročito su značajni novootkriveni podaci o imovnom stanju ekonomski vrlo moćne porodice Ivanić, a također i podaci o društveno-političkim prilikama u kojima je M. Ivanić stasao i izrastao u kormilara borbe za pučka prava. U drugom poglavlju ovoga dijela knjige registrirano je sve što govori o kontinuitetu tradicije ustanka kroz vjekove i, posebno, o ulozi te tradicije u revolucionarnim borbama novijeg vremena, naročito u toku narodnooslobodilačkog rata 1941—1945. g.

Knjiga je bogata i priložima koji zauzimaju 160 stranica. Tu spada: sažeti prikaz sadržaja knjige na engleskom jeziku, popis izvora i literature, dokumenti (stari, noviji i dosad nepoznati), registri (ličnosti, geografskih naziva, pojmova), popis skraćenica, bilješka o piscu i table (slike).

Možda bi još na kraju o Gabelićevoj knjizi trebalo reći da se čitalac i ne mora složiti baš sa svim autorovim ocjenama i zaključcima. Međutim, kad je u pitanju radnja, događanje, tok ustanka, njegova kronologija i rekonstrukcija, posebno, kad je u pitanju zasnovanost svega toga na izvornoj podlozi, tada ne samo da bi bilo teško naći neku zamjerku knjizi, nego — kako je u Raukarovoj recenziji rečeno — autoru treba odati puno priznanje za »golem trud... entuzijazam i istinsku ljubav spram istraživanja o hvarskom društvenom pokretu«. To bi i bio razlog zašto je u ukupnom fundusu literature o Ivanićevom ustanku, za koji smo na početku rekli da svojim kontroverzama i zbunjuje i iznenađuje, knjiga A. Gabelića vrijedna punog povjerenja čitalaca. Po riječima drugog recenzenta knjige, prof. J. Stipišića, ona se odlikuje »znanstvenom ozbiljnošću«, a čita se »sa zanimljivošću, bez naprezanja, jer je lišena u metodi i načinu prikazivanja svake suhoparnosti«.

Veseljko Huljić

MIKROGRAFSKI FOTOLABORATORIJ GENEALOŠKOG DRUŠTVA U BAD VILBELU KRAJ FRANKFURTA.

Genealoško društvo iz Utaha u SAD započelo je s mikrofilmiranjem arhivskih dokumenata 1938, a sigurnosno spremište u granitnim stijenama Wasatch masiva 40-ak km od Salt Lake City-a, najveće te vrste u svijetu, građeno je od 1961. do 1965. godine. Osim u SAD, mikrografski centri Društva

postoje u Meksiku, Brazilu, Japanu, Zapadnoj Njemačkoj i drugdje. To su prihvatni centri u koje pristižu mikrofilmovi iz oko trideset i osam zemalja.

Laboratorij Genealoškog društva u Bad Vilbelu kraj Frankfurta jedan je od takvih prihvatnih centara opremljen uređajima za razvijanje, kopiranje i kontrolu mikrofilmova kao i servisom za održavanje i popravak opreme. Mjesečno kroz laboratorij prođe do 1400 rola mikrofilma. Od toga do 95 % otpada na snimljene, ali nerazvijene negative, a strogim standardima kvalitete ne udovoljava oko 2 % od svih pristiglih filmova. Sve etape rada u ovakvom laboratoriju međusobno su povezane i traže dobro uhodani timski rad. Kraći boravak u laboratoriju Genealoškog društva u Bad Vilbelu kraj Frankfurta omogućio mi je da upoznam pojedine karakteristike njihovog načina rada. U većini slučajeva njihovi snimatelji snimaju građu na pojedinim lokacijama u raznim zemljama, a nerazvijeni film šalju na daljnju obradu u laboratorij Genealoškog društva. Kao najpogodnija kamera za takvo snimanje izvan laboratorija koristi se Kodakov uređaj Kodak Recordak Micro File Unit MCD-2, prilično jednostavne konstrukcije u odnosu na suvremene uređaje za mikrofilmiranje, ali praktične zbog mogućnosti rastavljanja na pojedine dijelove tako da se može prema potrebi prenositi. Snimatelj mora proći temeljitu obuku tako da bude osposobljen da kameru postavi na najpogodnije mjesto, da je pripremi za rad i da korektno izvrši potrebne test snimke koji će mu omogućiti kvalitetno snimanje. Test snimke razvija sam u maloj dozi, a postupak je podešen tako da daje potpuno identičan rezultat što se tiče gustoće filma kao i obrada u velikoj automatiziranoj razvijalnici u laboratoriju Genealoškog društva. Identične test snimke šalju se i uz svaku snimljenu rolu te se u laboratoriju obrade i prekontroliraju, pa se onda i sav preostali materijal, spojen radi veće brzine rada u role od po 300 m. obradi uz određene korekcije ako je potrebno. Razvijalnica u laboratoriju Genealoškog društva opremljena je uređajem za automatsku regeneraciju što omogućuje veliku preciznost u radu, te uređajem za izdvajanje srebra iz fiksirne kupke.

Da bi se mikrofilm dugotrajno sačuvao u arhivske svrhe, pored određenih uvjeta uskladištenja, od najveće je važnosti da se prilikom pranja odstrane ostaci tiosulfata kako njihovom razgradnjom ne bi kasnije došlo do žutog obojenja na filmu. U laboratoriju Genealoškog društva u Bad Vilbelu ne vrši se kontrola tiosulfata za svaki film posebno, već se mjesečno šalju uzorci u laboratorij u Salt Lake City u Utah, gdje se prisustvo tiosulfata određuje metodom plavog metilena. U priručniku ISO standarda, koji posjeduje i fotolaboratorij Arhiva Hrvatske, ta je metoda opisana, a kao standard navedena je najveća dopuštena količina zaostalog tiosulfata 0,7 mg na cm² filma. Prema riječima stručnog osoblja u laboratoriju Genealoškog društva njihovi se rezultati kreću u prosjeku oko 0,2 mg na cm² filma. Budući da u ovaj laboratorij dolaze u manjoj mjeri i razvijeni negativni, kao rutinski postupak sprovodi se njihovo ponovno ispiranje prije otpremanja u Salt Lake City. To se vrši propuštanjem filma kroz mašinu za razvijanje, pošto otopine više ne djeluju na jednom razvijenu emulziju.

Nakon obrade mikrofilmovi prolaze vrlo strogi proces ocjenjivanja kvalitete čiji je osnovni zadatak utvrđivanje čitljivosti snimljenog teksta. Utvrđivanje kvalitete filma u svrhu izrade kopija vrši se odvojeno i tu se u prvom redu obraća pažnja na gustoću filma. Na taj način postoje dva neovisna slučaja gdje može doći do neprihvatanja filma i zahtjeva da se on ponovno snimi.

Svaki kontrolni stol u laboratoriju Genealoškog društva opremljen je uređajem za prematanje filma, rasvjetnom pločom, denzitometrom, povećalom, mikroskopom i uređajem za sljepljivanje filma.

Osnovni polazni elementi ocjenjivanja kvalitete snimaka na mikrofilmu jesu: gustoća pozadine (pod pozadinom se podrazumijeva list papira na

kojem je snimljeni tekst napisan); ujednačenost gustoće — kako na pojediniom snimku, tako i na snimcima u nizu; oštrina i čitljivost snimljenog teksta; gustoća neeksponiranog dijela filma te uočavanje nepažnjom prekrivenih dijelova teksta. U priručniku Microfilm Evaluation Training kroz tih pet polaznih elemenata razrađen je opis mogućih pogrešaka koje su podijeljene u tri grupe: greške prouzrokovane nepažnjom snimatelja, greške prouzrokovane kvarom na aparatu za snimanje i greške nastale pri obradi i rukovanju filmom. Za precizniji i brži rad od velike su važnosti napomene koje snimatelj mora stavljati uz svaki problem na koji naiđe u toku snimanja.

Prema vrsti i broju pronađenih grešaka filmovi se dijele na one koji su u potpunosti u okviru postavljenih standarda i one koji to nisu, a ovi posljednji dijele se onda na one kod kojih ta odstupanja nisu tako velika pa će biti prihvaćeni, ali će se snimatelju uputiti detaljan opis pogrešaka na koje u daljnjem radu mora obratiti pažnju, i na one kod kojih su odstupanja toliko velika da je potrebno izvršiti ponovno snimanje.

Prema standardima Genealoškog društva, da bi mikrofilm bio prihvaćen on mora sadržavati 98 % snimaka iz prve dvije grupe, odnosno snimke u potpunosti u okviru standarda ili one s malim odstupanjima, a onih preostalih 2 % snimaka mora sadržavati sve snimljene podatke čitljive barem do druge generacije. Detaljan spisak mogućih pogrešaka i tabele sa zadanim standardima za sve tri kategorije mikrofilma nalaze se u priručniku Microfilm Evaluation Training. Zapažene greške na filmu i ukupna ocjena unose se u više tipiziranih formulara od kojih se jedan šalje zajedno s filmom u sigurnosni depo u Salt Lake City, jedan se vraća snimatelju kako bi on imao uvid u svoj rad, a jedan ostaje kao evidencija rada pojedinih ocjenjivača. Pojedine greške se u formularima ne opisuju riječima već se označavaju brojkama prema tabeli u priručniku. Izuzetak je formular kojim se traži ponovljeno snimanje gdje je potrebno kratko i precizno opisati pronađenu grešku. Formular kojim se traži ponovljeno snimanje ispisuje ocjenjivač, a šalje se snimatelju s preciznim opisom onog što treba ponovno snimiti tek pošto odobrenje izda voditelj odjela za ocjenjivanje mikrofilma.

Dijelovi filma koji sadrže ponovljene snimke sljepljuju se pomoću posebnog uređaja koji film zavari tankim šavom djelovanjem zvučnih valova. Taj tzv. ultrasonični sljepljivač pogodan je samo za filmove na poliesterskoj bazi, a nikako ne za acetatne. Prema standardima Genealoškog društva dozvoljeno je sljepljivanje najviše 5 segmenata, u protivnom traži se ponovljeno snimanje cijelog filma.

Prije izrade kopija filmovi prolaze kroz kontrolu gustoće. Prema prethodno urađenim testovima i očitanim gustoćama pojedinih rola mikrofilma, kontrolori ispisuju najpogodniji broj svjetla za kopiranje i taj podatak ide zajedno s filmom na daljnju obradu. Radi veće brzine rada posebnom se trakom spaja po 10 rola mikrofilma zajedno, a strojevi za kopiranje opremljeni su uređajem koji reagira na tu traku i automatski postavlja unaprijed programirani broj svjetla za svaku rolu posebno.

Kod izrade radnih kopija za svoje potrebe Genealoško društvo se opredijelilo za diazo film. Razlog je taj što je diazo film jeftiniji od srebrohalogenidnog filma i što se prilikom kopiranja ne gubi na oštrini. Prema podacima u priručniku A Guide to Micrographics diazo film nema uvijek trajnosti potreban za sigurnosno snimanje, već spada u srednju kategoriju trajnosti do 100 g. Upotrebljen kao radna kopija spada u prvu kategoriju trajnosti od 10—25 g. kao i srebrohalogenidni i vezikular film. Međutim, utvrđeno je prema riječima zaposlenih u laboratoriju Genealoškog društva da je diazo film u usporedbi sa srebrohalogenidnim filmom mnogo otporniji na loše uvjete čuvanja i čestu upotrebu u mikroteci.

Pored mikrofilma širine 35 mm za potrebe svojih snimanja Genealoško društvo u posljednje vrijeme u velikoj mjeri koristi i mikrofilm širine 16 mm. Prema njihovim standardima moguće je snimiti svaki dokument na mikrofilm širine 16 mm čija veličina ne zahtijeva takvu redukciju kojom bi se izgubila čitljivost malih rukopisnih slova visine 2 mm kroz četiri generacije. Postupci kontrole i obrade isti su kao i za mikrofilm širine 35 mm. Treću kontrolu kroz koju prolazi mikrofilm u laboratoriju Genealoškog društva predstavlja otkrivanje grešaka nastalih uslijed lošeg funkcioniranja uređaja za snimanje, kopiranje ili kemijsku obradu.

U sklopu laboratorija nalaze se i dvije servisne radionice za popravak mikrofilmskih kamera i ostalih uređaja i strojeva.

Detaljne tabele s ovdje navedenim podacima i standardima prisutne su u priručnicima A Guide to Micrographics i Microfilm Evaluation Training, a detaljan opis metoda utvrđivanja zaostalog tiosulfata moguće je pronaći u priručniku International Standard ISO.

Božidar Vrban

SUSJEDI KAO PRIJATELJI I NEPRIJATELJI (DER NACHBAR ALS FREUND UND FEIND), BEČ, 1987.

U svom radu sa značajnim podnaslovom »Uzajamnost povijesnih slika i nacionalnih stereotipa na južnoslavenskom i austrijskom području« (Wechselseitige Geschichtsbilder und nationale Stereotypen im südslawischen und Österreichischen Bereich), Arnold Suppan bavi se zanimljivim pitanjem historiografske objektivnosti — na primjeru austrijskih i južnoslavenskih povijesnih prikaza raznih događaja želi ukazati na utjecaj nacionalnih stereotipa na recepciju i interpretaciju povijesnih činjenica i događaja. Ovu temu, kao utjecaj međusobnih odnosa susjednih naroda na prikazivanje povijesnih događaja, formulirao je već doajen austrijske istočnoeuropske historiografije Günther Stökl, a bila je na neki način tema na 16. Internacionalnom kongresu historičara u Stuttgartu 1985. g.; značajan prilog ovoj raspravi dao je, također, Dietrich Geyer svojim radom »Istočna politika i povijesna svijest u Njemačkoj« (Ostpolitik und Geschichtsbewusstsein in Deutschland). Pitanje povijesnih slika svojih susjeda, posebno Slovenaca, Hrvata i Srba, postavila je u najnovije vrijeme i austrijska historiografija, a ovaj rad bi morao biti prilog u procesu daljnje analize ovih slika i stereotipnih predodžbi o susjednim narodima.

Da bi uopće mogao ući u ovu analizu međusobnog uvjeravanja povijesnih predodžaba i nacionalnih stereotipa autor navedenog historiografskog priloga najprije daje prikaz odnosa između predaka današnjih Austrijanaca ili austrijskih Nijemaca sa Slovencima, Hrvatima i Srbima, tako da ih smješta u tri tematske cjeline: Nijemci i Slovenci u unutarnjoj Austriji (str. 289—300); Hrvati između Vojne krajine i bečkog dvora (str. 300—304); Habsburgovci i Srbi (str. 304—306). Sveukupno uzevši ovi prikazi ponajprije ukazuju na to da su odnosi austrijskih Nijemaca (Austrijanaca) i navedenih južnoslavenskih naroda počeli kao uzajamno dobri i čak srdačni, budući da ih je vezala zajednička opasnost od Osmanlija, da bi nakon nestanka zajedničke opasnosti i nacionalnim buđenjem ovi južni Slaveni percipirali austrijske Nijemce kao ugnjetavače, a ovi, pak, pripadnike ovih naroda kao nekulturne i »manjevrijedne«; nakon raspada Austro-Ugarske monarhije odnosi austrijskih Nijemaca, sada Austrijanaca, poboljšavaju se s Hrvatima i Slovencima, — s tim da se, što se tiče Slovenaca, očituje nagli pad za vrijeme II. svjetskog rata — a nakon 1945. g. i sa Srbima. U ovim prikazima međusobnih odnosa naroda ukazuje se na korespondenciju između kvalitete tih odnosa i stvaranja povijesnih slika od strane povjesničara, pri čemu se neprestano inzistira na određenim činjenicama koje podržavaju pojedine stereotipe